

Turun yliopisto
University of Turku

LUOKKA JOKA EI OLE LUOKKA?

Käsiteanalyysi prekariaatista sosiologisessa luokkatutkimuksessa

Taloussosiologian pro gradu -tutkielma
Master's Thesis
in Economic Sociology

Laatija/Author:
Aleksi Paalimäki

Ohjaajat/Supervisors:
VTT Pekka Räsänen
VTM Samuli Tikkanen

28.6.2023

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	3
2. LUOKKATUTKIMUKSEN KLASSIKOT.....	5
3. STANDINGIN PREKARIAATTI.....	13
4. KESKUSTELU.....	20
5. YHTEENVETO.....	26
6. KIRJALLISUUS.....	28

1 JOHDANTO

Viime vuosikymmeninä elinkeino- ja ammattirakenteiden murros on tuottanut uudet olosuhteet sekä työlle että työntekijöille. Eri muutokset, kuten työlainsäädännön ja rahavirtojen deregulaatio, vapaakauppasopimusten luonti, ay-liikkeen ja vasemmistopuolueiden aseman heikkeneminen sekä palvelualan ja tietotyön kasvu, ovat muuttaneet työn ehtoja merkittävästi aiempaan verrattuna erityisesti palkansaajien osalta. Tätä muutosta on kuvattu eri tavoin, kuten siirtymäksi globaaliin hyperkilpailuun ja huonontuneisiin työehtoihin (Siltala 2004), uuden työn ja postfordistisen tuotannon nousuksi (Jakonen 2014) tai uusliberaaliksi hallinnoksi (Harvey 2005). Yhteistä keskusteluille on, että ne tunnustavat yhteiskunnissa vallitsevan prekarisaation eli epävarmemmaksi muuttumisen prosessin, joka vaikuttaa sekä työelämään että muuhun yhteiskuntaan perustavanlaatuisesti.

Prekarisaation voi suomentaa epävakautumiseksi, joka koskee yhä useampien yksilöiden ja yhteisöjen elämänehtoja yhteiskunnassa (Jokinen ym. 2015, 9). Oleellinen osa tätä on prekaari työ, jota luonnehtivat epävarmuus ja -vakaus, työntekijöille ulkoistetut riskit työnantajien tai valtion sijasta sekä sosiaaliturvan ja lakisääteisen suojan rajoittaminen (Kalleberg ym. 2017). Lähikäsite prekaarisuus (*precariousness*) puolestaan kuvaa kokemusta haavoittuvuudesta, itsenäisyyden puutteesta ja riippuvuudesta muihin. Puutteellisuutensa ja epävirallisen asemansa vuoksi prekaarisuuden on katsottu historiallisesti kytkeytyvän varhaisen teollistumisen ajan ryysyköyhälistön käsitteeseen. (Han 2018; Standing 2011, 9). Joidenkin mukaan prekaarisuuden olotila on kuitenkin ollut teollisesta vallankumouksesta alkaen osa työväenluokan historiaa, jolloin keskustelu prekaarisuudesta tai prekaarista työstä on vain noussut esille uudestaan viime vuosina työehtojen huonontuessa (Hardy 2016; Polanyi 2001).

Standing (2011) on esittänyt, että prekaaria työtä tekevät yksilöt muodostavat uuden globaalin yhteiskuntaluokan eli prekariaatin. Sanoista *precarious* ja *proletariat* muodostettu termi kuvaa, miten prekariaatti on historiallinen jatkumo entisaikojen järjestäytyneelle työväenluokalle eli proletariaatille, jonka asema on luhistunut viime vuosikymmenien ajan. Termiä on käytetty jo aiemmin kuvaamaan jälkiteollisen yhteiskunnan uusia eriarvoisuuden muotoja sosiaalisena prekariaattina (esim. Bourdieu 1999). Standing kuitenkin katsoo, että prekariaatti on muista erottuva, globaalisti muodostuva luokka ("*class-in-the-making*"), jonka jäseniä yhdistää yhteinen epävarmuus ja jolla voi olla yhteiset poliittiset intressit, vaikka siihen kuuluu toisistaan poikkeavia demografioita, kuten siirtotyöläisiä, korkeakouluopiskelijoita, vankeja ja eläkeläisiä.

Standingin näkemyksessä prekariaatti sijoittuu muiden yhteiskuntaluokkien ulkopuolelle, jolloin sitä luonnehtii poliittisen edustuksen puute sekä epäily valtiota ja pääomaa kohtaan. Esimerkkejä prekariaatin toimenkuvista ovat ruokalähetit, siivoojat, ravintolatyöntekijät, freelancerit, vuokra-, keikka- ja kausityöläiset kuten thaimaalaiset marjanpoimijat Suomessa sekä lukuisat muut, joiden työoloja uhkaa epävarmuus tai suoranainen hyväksikäyttö. Toisaalta osalle prekariaattiin siirtyminen voi olla vapaaehtoista, kuten pienyrittäjäksi tai digitaaliseksi nomadiksi ryhtyminen. Näitä heterogeenisiä työtehtäviä on tarkasteltu 2000-luvulla eri näkökulmista, kuten luovan luokan käsitteellä (Florida 2003) sekä puhuen uudesta työstä (Siltala 2004), tilapäistöstä (Urpilainen 2006, 126-128) että työssäkävivistä köyhistä (Sekine 2008). Standingin prekariaatti poikkeaa edellisistä siten, että se kategorisesti kattaa kaikki edellä mainitut: kaikki epätyypillisissä tai epävarmoissa työsuhteissa toimivat ovat potentiaalisesti prekariaatin jäseniä. Standingin mukaan esimerkiksi työssäkävvät köyhät korreloivat prekariaatin kanssa, mutta eivät ole sen ainut kriteeri (Standing 2011, 9). Standingin prekariaattia voi siis pitää monisäikeisenä ja samalla universaalina kategoriana.

Standingin teoksen *The Precariat: The New Dangerous Class* (2011) katsotaan aloittaneen uuden käänteen keskustelussa prekariaatin olemuksesta sosiologiassa (Jørgensen 2016), ja sitä on siteerattu 11 245 kertaa (Google Scholar, haettu 7.6.2023). Standingin uudelleen käsitteellistämä prekariaatti on vaikuttanut esimerkiksi Iso-Britannian toistaiseksi suurimmassa luokkatutkimuksessa (Savage ym. 2013) ja toiminut inspiraationa tai viitekehyksenä eri tutkimuksissa (esim. Manolchev ym. 2021; Bessant 2018; Barnes 2022). Samalla sitä on arvosteltu sekä työstetty käsitteellisesti, miten käyttökelpoinen prekariaatin käsite on ja missä sen käsitteelliset rajat menevät (Bremner 2013; Wright 2016; Jørgensen 2016; Muntaner 2018). Näillä perusteilla hänen työtään voi pitää huomattavan vaikutusvaltaisena, joten on syytä tarkastella, mitä prekariaatti merkitsee sosiologisena käsitteenä.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen, miten Standing käsitteellistää tuotannossaan prekariaatin yhteiskuntaluokkana, kuinka tämä vertautuu aiempaa sosiologista luokkatutkimusta vasten ja mitä huomioita prekariaatin käsitteestä voi tehdä jatkotutkimusta varten. Aluksi vertaan keskenään sosiologisen luokkatutkimuksen klassisia teorioita sekä näiden tapoja käsitteellistää luokka Wrightin (2005) jaottelua vasten. Tämän jälkeen esittelen Standingin prekariaattia tarkemmin, kuten hänen jäsentämäänsä yhteiskuntaluokkien typologiaa sekä yleistä argumentaatiota prekariaatin olemassaolon puolesta. Lopuksi vertailen Standingin prekariaatin sijoittumista sosiologian klassikkoja vasten, teen huomioita keskustelusta käsitteen ympäriltä ja ehdotan suosituksia jatkotutkimusta varten.

2 LUOKKATUTKIMUKSEN KLASSIKOT

Luokkaa on sosiologian historiassa hahmotettu eri tavoin ja painoituksin, eikä sen rajauksesta tai sisällöstä ole teoreettista yksimielisyyttä (Wright 2005a). Luokkaa on kuvattu esimerkiksi globaalin ja kansallisen eriarvoisuuden mekanismina (Skeggs 2014, 22), hyvinvointierojen tuottajana ja yksilöiden valintojen selittäjänä (Erola 2010b, 44), pääsynä valtaan ja ratkaiseviin poliittisiin päätöksiin (Zweig 2012) tai tapana kuvata taloudellisten ja poliittisten prosessien voittajia ja häviäjiä sekä näiden intressejä (Portes 2010, 127). Teoreettisena viitekehyksenä yhteiskuntaluokka toimii näin ollen tutkimuksen oletusten, näkökulmien ja kysymysten järjestäjänä. Viitekehyksen rooli on auttaa kysymysten tuottamisessa tutkimusprosessissa, jossa tutkijan uteliaisuus ja mielikuvitus, teoreettiset oletukset sekä normatiiviset huolet kohtaavat empiirisen maailman. (Wright 2005c, 180-182). Yleisesti voisi siis luonnehtia, että sosiologinen luokkatutkimus tarkastelee yhteiskunnassa vallitsevia *varallisuuden ja ryhmityksien jakoja ja kasautumisia* sekä *näiden seurauksia yksilölle ja yhteiskunnalle*.

Myös näkemykset luokan muodostumisesta vaihtelevat merkittävästi. Näkökulmasta riippuen osa korostaa luokan muodostumista eri diskursseissa, kuten populaarikulttuurissa ja politiikassa (Skeggs 2014), toiset luokan sisällä jaettuina narratiiveina (Kantola ym. 2022), luokkien erojen tuottamista mobilisoimalla eri pääoman lajeja (Bourdieu 1984), yksilön asemaa työmarkkinoilla (Mommsen 1989) tai sijaintia materiaalisissa tuotannon suhteissa (Marx 1959). Eroista huolimatta yhteistä näille näkemyksille on, että luokka ja siihen liittyvät ilmiöt syntyvät yhteiskunnallisesti tuottamalla ja niitä jatkuvasti uusintamalla.

Maallikoiden ymmärrys luokista liittyy usein ulkoisesti havaittavaan elintasoon, ajatuksiin elämässä etenemisen mahdollisuuksista tai ryhmiin samaistumisesta (Wright 2005a, 1-2; Wright 2005c, 182). Ympäröivä kulttuuri määrittää merkittävästi näitä asenteita. Esimerkiksi Bradley (2016) esittää, miten Yhdysvalloissa yhteiskuntaluokalla on perinteisesti vähän selitysvoimaa yhteiskuntaelämän järjestäjänä johtuen sen kulttuurille keskeisestä individualismista sekä yhteiskunnan fragmentaarisuudesta. Tällöin luokkaa tärkeämpinä identiteetin osatekijöinä on pidetty uskontoa, rotua tai etnisyyttä, koulutustasoa, kansalaisuutta, poliittista viiteryhmiä ja muita tekijöitä, joiden mukaan yhteiskuntaelämä on järjestäytynyt. Lisäksi kylmän sodan kontekstissa rakennettu identiteetti on ollut jyrkän antikommunistinen, jolloin luokan käsitettä on vahvasti häivytetty poliittisesta keskustelusta (Zweig 2012).

Sen sijaan Iso-Britanniassa luokka on perinteisesti ollut osa ihmisten itseymmärrystä omista elinmahdollisuuksistaan, ja postmodernien asenteiden lisääntymisestä huolimatta kasvanut eriarvoisuus pitää luokka-asenteita yhä yllä (Evans 1997; Savage ym. 2013). Eurooppalaisten äänestyskäyttäytymisestä on puolestaan havaittu, miten koettu samaistuminen luokkaan ja objektiivinen sijainti vauraudessa ovat usein ristiriidassa keskenään, kun enemmistö äänestäjistä identifioituu keskiluokkaan (D’Hooge ym. 2018).

Suomessa luokkaa on puolestaan pidetty pitkälti julkisuudessa tabuna puheenaiheena johtuen sisällissodan traumaista sekä aiemmasta poliittisesti latautuneesta marxilais-demagogisesta luokkatutkimuksesta (Melin 2010, 211-212; Erola 2010a, 21). Luokan häivytystä havainnollistaa se, ettei englannin luokkasortoa tarkoittavalle termille *classism* ole suomeksi vakiintunutta vastinetta kuten rasismille ja seksismille: perinteisesti keskustelu eriarvoisuudesta on ollut joko hankalaa, yksilöllistä tragediaa korostavaa tai ilmaistu termeillä ”sosiaalinen eriytyminen” tai ”sosiodemografiset muuttujat”, jotka häivyttävät taustalta eriarvoisuutta tuottavat prosessit. (Roiha 2023, 17-18). Vaikka populaari käsitys luokasta liittyykin taloudelliseen eriarvoisuuteen, siihen suhtautuminen vaihtelee merkittävästi eri yhteiskuntien välillä.

Sosiologisen luokkatutkimuksen klassikoina voidaan pitää marxilaista, weberiläistä ja bourdieulaista tutkimusperinnettä. Pelkistäen voi esittää, että marxilaisessa luokkatutkimuksessa korostetaan luokan ja eriarvoisuuden politisointia, taloudellisten olosuhteiden tarkastelua sekä analyysistä seuraavaa emansipatorisuutta. Keskeinen ajatus on, miten kapitalistiset omistus- ja tuotantosuhteet nähdään sortavina ja yksilöä omasta ihmisyydestään vieraannuttavina yhteiskunnallisina ja piilevinä valtasuhteina, minkä tiedostaminen mahdollistaa tämän eriarvoisuuden kumoamisen poliittisesti (Wright 2005b).

Weberiläisessä luokkatutkimuksessa sen sijaan korostuvat yksilön työnkuva ammattirakenteessa, mahdollisuudet työmarkkinoilla sekä luokan suhde sosiaaliseen statukseen ja poliittiseen valtaan (Breen 2005). Perinteisiä tutkimusaiheita ovat olleet esimerkiksi sosiaalinen liikkuvuus sekä ammattirakenteen muutokset (Erikson & Goldthorpe 1992). Bourdieulainen luokkatutkimus puolestaan huomioi taloudellisen pääoman lisäksi kulttuurisen ja sosiaalisen pääomien kasautumisia. Näkemys luokan rajoista on huokoinen ja riippuu eletyistä käytännöistä jatkuvissa kohtaamisissa. Oleellista on kulttuurinen analyysi, missä tyylijatjun eli kulttuurisen maun kautta tuotetaan eroja muihin yhteiskuntaluokkiin esimerkiksi kulutuksen, harrastusten ja käytetyn kielen avulla luomassa legitiimiä makua ja symboliikkaa (Weininger 2005).

Muita luokkatutkimuksen suuntauksia ovat durkheimilainen, uusklassinen, ”luokan jälkeinen” sekä feministinen luokkatutkimus, jotka rajauksen vuoksi jätän artikkelin ulkopuolelle (ks. Wright 2005a; feministisestä tutkimuksesta Acker 2006).

Taulukossa 1 on esitetty marxilaisen, weberiläisen ja bourdieulaisen luokkatutkimuksen pääpainotukset. Wright (2005c) tiivistää luokkatutkimuksen eri suuntausten tavoitteet seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mikä on yksilön objektiivinen sijainti vaurauden jaossa?
- 2) Mikä selittää yksilön subjektiivista sijaintia eriarvoisissa rakenteissa?
- 3) Mistä yksilön elämän mahdollisuudet ja elintaso yhteiskunnassa riippuvat?
- 4) Mitkä sosiaaliset jakolinjat selittävät yhteiskunnallisia konflikteja?
- 5) Miten historialliset muutokset syntyvät eriarvoisuutta tuottavissa rakenteissa?
- 6) Mitä muutoksia tarvitaan eriarvoisuuden kumoamiseksi?

	Marx	Weber	Bourdieu
Objektiivinen sijainti	Tuotantosuheteissa	Markkinoilla	Positio kentillä
Subjektiivinen sijainti	Riippuu ideologiasta	Riippuu statuksesta	Riippuu habituksesta
Elämän mahdollisuudet ja elintaso	Omistus ja sijainti tuotannossa	Pääsy resursseihin markkinoilla	Pääomien mobilisointi
Yhteiskunnalliset konfliktit	Työläisten riisto ja vastarinta	Kilpailu markkinoilla ja puoluepolitiikassa	Symbolinen väkivalta kentillä
Historialliset muutokset	Kapitalismin sisäiset ristiriidat	Ammattirakenteen muutokset	Käytäntöjen muutokset
Eriarvoisuuden kumoaminen	Emansipaatio sortavista rakenteista	Luokkatilanne, puolueet, karismaattiset johtajat	Kamppailut kentillä tunnustuksesta

Taulukko 1. Luokkatutkimuksen klassikot Wrightin jaottelun mukaan

Marxilaisen luokkatutkimuksen taustalla vaikuttaa Marxin yhteiskuntafilosofia. Hyvin tiiviisti esitettynä Marxin filosofiassa keskeistä on laaja-alainen, historialliseen materialismiin pohjautuva analyysi, jossa pyritään hahmottamaan kokonaisvaltaisesti kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän toimintaa, muutoksia sekä ristiriitoja. Marxin ajattelussa keskeisiä teemoja ovat taloudellinen riisto, joka merkitsee luokkasuhteissa (kuten työpaikoilla) vallitsevaa hyväksikäyttöä, sekä dialektinen ajattelu, jossa nähdään

rakenteiden ja toimijoiden välinen vuorovaikutus jatkuvasti muuttuvina, ristiriitaisina ja historiallisina prosesseina. Oleellista on myös, mihin ihmiset sijoittuvat yhteiskunnallisissa sommitelmissa, millaista valtaa he käyttävät tai heihin kohdistuu sekä miten he ovat tietoisia asemastaan ja toteuttavat tätä tietoisuuttaan. Vaikka Marx ei tuotannossaan määrittele luokkaa systemaattisesti, hänen tulkitaan tarkoittavan sillä ryhmää ihmisiä samankaltaisissa olosuhteissa, joilla on potentiaalisesti samat intressit. (Ritzer & Goodman 2004, 128-158). Marxin mukaan jokaisessa yhteiskuntamuodossa vallitsee sille ominaiset historialliset luokkasuhteet: orjayhteiskunnissa jakolinja meni orjuuttajien ja orjien välillä, feodalismissa aatelisten maanomistajien ja alamaisten ja lopulta teollisessa kapitalismissa tuotantovälineet omistavan porvariston ja työväenluokan välillä (Wright 2005b, 11).

Marxia seurannutta marxilaista luokkatutkimusta voi laaja-alaisuutensa vuoksi pitää kunnianhimoisimpana luokkatutkimuksen traditiona. Vaikka käytetyt käsitteet vaihtelevat ja teoreettisista propositioista vallitsee erimielisyys, koko marxilaista perinnettä yhdistää antikapitalismi, radikaali egalitarismi sekä historiallisen mahdollisuuden ajattelu (Wright 2005b). Voi esittää, että perinteinen marxilaisen luokkatutkimus on pyrkinyt muodostamaan yhteiskunnallista metateoriaa, jossa globaalin talouden dynamiikkaa luotaamalla selitetään esimerkiksi kansallisvaltioiden, suuryritysten ja kuluttajien toimintaa sekä intressiryhmien poliittista järjestäytymistä luokan käsitettä soveltamalla. Esimerkkejä tästä ovat Bukharinin (1972) kirjoitukset imperialismin ja kapitalistisen maailmantalouden suhteesta, Leninin kirjoitukset kapitalististen valtioiden asemasta maailmantaloudessa (Lenin 1975) sekä Luxemburgin (1963) tutkielma pääomien globaalista kasautumisesta. Maailmansotien jälkeisessä teoriassa samaa linjaa noudattaa Wallersteinin (1974) maailmansysteemiteoria, joka tarkastelee globaalin talouden dynamiikkaa maantieteellisten valtakeskusten ja periferioiden kautta.

Nykyinen 1930-luvulta alkaen kehittynyt uusmarxilainen koulukunta suhtautuu edeltäjiään pidättyvämmiin metateorioihin ja ortodoksiseen Marxin tulkintaan, vaikka pitää luokkaa yhä keskeisenä selittävänä ja kuvaavana käsitteenä yhteiskuntatutkimuksessa. Wrightin (2005b) mukaan uusmarxilaisen luokkatutkimuksen piirteitä ovat vaihdon ja tuotannon yhteyden korostaminen, konfliktien tarkastelu, valtasuhteiden analyysi, pakottamisen ja suostumuksen mekaniikat sekä historiallinen tai vertaileva analyysi.

Uusmarxilainen luokka-analyysi katsoo tyypillisesti, että luokan tutkimuksessa ei ole kyse pelkistä omistuksen vaan monimutkaisista vallan ja oikeuksien suhteista, joihin omistus kytkeytyy. Uusmarxilainen tutkimus ei välttämättä ilmaise suoraan

yhteiskunnassa vallitsevien luokkien määrää, vaan rakentaa mallinsa tutkimuskohtaisesti. Tällöin luokka-analyysin tehtäväksi jää yhteiskunnallisten muunnelmien tunnistaminen ja kompleksisuuden paikantaminen esimerkiksi siinä, miten yksilö voi sijaita useissa luokkapositioissa samaan aikaan. Esimerkkeinä uusmarxilaisesta luokkatutkimuksesta ovat Gramscin teoreettiset kirjoitukset luokkien kulttuurisesta hegemoniasta (Hoare & Nowell-Smith 2005), Habermasin analyysi julkisen keskustelun ja median suhteesta luokkiin (1989) sekä Wrightin tutkimus luokkien stratifikaatiosta ja tulonjaosta (1979).

Marxilaisen antagonismin sijasta weberiläinen luokkatutkimuksen perinne hahmottaa luokkaa elämäntavan ja statuksen kautta ammattirakenteessa. Weberin ajattelussa luokat eivät ole esipersonallisia yhteiskunnallisia voimia kuten Marxilla, vaan yksi asemaa määrittävä tekijä sosiaalisen statuksen ja poliittisen vallan ohella. Koska Weber on metodologinen individualisti, myös taloudellisen luokan selittäminen palautuu yksilötason selityksiin ja motiiveihin. Luokka on tällöin yksilön tilanne markkinoilla, joilla pääsy resursseihin ja elämän mahdollisuuksiin määräytyvät. Tämä ”luokkatilanne” voi toimia yksilöitä yhdistävänä tekijänä esimerkiksi puoluepolitiikassa, muttei väistämättömänä kausaalisenä voimana. (Crompton 2008, 33-35). Weberin teoriassa on kuitenkin yhtäläisyyksiä Marxiin, kuten luokkien jako työväenluokkaan, pikkuporvaristoon, valkokaulustyöläisiin sekä etuoikeutettuihin varallisuuden ja koulutuksen perusteella (Breen 2005). Teorioiden kriittinen ero näkyy Weberin pluralismina ja multikausaalisuuden tai riittävän kausaalisuuden tutkimusotteessa verrattuna Marxin historialliseen determinismiin (Ritzer & Goodman 2004, 202-204).

Weberiläinen luokkatutkimus tarjoaa selvimmän topologian yhteiskuntaluokista. Weberin luokkakäsitys on operationalisoitu Erikson-Goldthorpe- eli EG-mallissa, jossa hahmotetaan jaottelusta riippuen 7-11 hierarkkista luokkaa ammattiaseman mukaan. Tämän luokittelun kriteerejä ovat (i) eronteko työnantajien, itsenäisten yrittäjien ja palkkatyöntekijöiden välinen ero, (ii) työn itsenäisyyden aste ja ulkoisen kontrollin määrä sekä (iii) erityisosaamisen merkitys työmarkkinoilla. (Roiha 2023, 40-41; Breen 2005, 36-41). EG-malli sai nykyisen muotonsa Eriksonin ja Goldthorpen (1992) tutkimuksessa ylisukupolvisesta sosiaalisesta liikkuvuudesta. Mallia on sovellettu empiirisessä luokkatutkimuksessa laajasti, ja se etuna on pidetty aineistojen kansainvälistä vertailtavuutta. EG-mallia on arvosteltu siitä, että sen määritelmä luokista on liian suuri ja siitä tehdyt yleistykset ovat epätarkkoja. Lisäksi kriitikot katsovat, ettei se huomioi esimerkiksi puolison, perhetaustan tai koulutuksen vaikutusta luokka-asemaan. Tästä huolimatta se on melko vakiintunut kansainvälisessä käytössä ja suositeltu myös Suomen luokkarakenteen tutkimukseen. (Erola 2010b, 29-32; 43).

11-luokkainen jako	7-luokkainen jako
I Ylempi palveluluokka	I Ylempi palveluluokka
II Alempi palveluluokka	II Alempi palveluluokka
IIIa Rutiinimainen ei-manuaalinen työ, ylempi luokka	III Rutiinimainen ei-manuaalinen työ
IIIb Rutiinimainen ei-manuaalinen työ, alempi luokka	
IVa Pienyrittäjä, työntekijöitä	IV Pikkuporvaristo
IVb Pienyrittäjä, ei työntekijöitä	
IVc Itsensä työllistäjät alkutuotannossa	
V Alemmat teknikot ja työnvalvojat	V Teknikot ja työnvalvojat
VI Koulutettu manuaalinen työ	VI Koulutettu manuaalinen työ
VIIa Keski- tai vähän koulutettu manuaalinen työ (ei maataloudessa)	VII Ei-koulutettu manuaalinen työ
VIIb Keski- tai vähän koulutettu manuaalinen työ (maataloudessa)	

Taulukko 2. Erikson-Goldthorpen luokittelu.

Kolmas luokkatutkimuksen linja on bourdieulainen luokkatutkimus, joka on noussut suosioon 1990-luvulta lähtien. Vaikka bourdieulainen kehys huomioi edellisten tapaan varakkuuden ja ammattiaseman vaikutukset yksilön luokka-asemaan, se yhdistää nämä näkökulmat kulttuurin, kokemuksen ja ruumiillisuuden ulottuvuuksien tarkasteluun. (Roiha 2023, 39). Oleellista on tutkijan ja tutkittavien konstruktivinen suhde luokkiin: näiden rajat ja määritelmät elävät jatkuvissa kohtaamisissa ja käytännöissä, joissa rajoja vahvistetaan tai siirretään eri suuntiin esimerkiksi kulutuksen tai diskursiivisten käytäntöjen kautta (Skeggs 2014). Teorian keskeinen ajatus on pääoman lajien jakautuminen taloudelliseen, kulttuuriseen, sosiaaliseen ja symboliseen (Bourdieu 1984), minkä jatkoksi lisätään toisinaan muita pääoman lajeja, kuten esteettinen (Kukkonen ym. 2019) tai kiistanalaisesti jopa eroottinen pääoma (Hakim 2010; ks. Kukkonen ym. 2019, 17-19;). Pääomia puolestaan vaihdetaan erilaisilla yhteiskunnallisilla kentillä, joissa yksilöiden habitukset määräävät näiden positiota eli asemaa siinä, miten pääomia vaihdetaan ja miten legitiimiä valtaa vakiinnutetaan (Kukkonen ym. 2019).

Habitus on bourdieulaisen teorian keskeinen käsite, joka seuraa pääomien kasautumisesta luokkiin. Habitus merkitsee eräänlaista kasautumisen ”- - mallia, joka perustuu peliä koskevaan tietoon ja taitoon pelata sitä” (Bourdieu 2000b, 184). Tämän voi ymmärtää eräänlaisena ruumiillistettuna luokkana, joka näkyy niin pukeutumisessa, ryhdissä, eleissä, puhetavassa, hiljaisen tiedon omaksumisessa sekä muissa ominaisuuksissa, jotka kiinnittävät yksilön tämän omaan viiteryhmään ja erottaa muista. Habitus merkitsee tietynlaista automaatiota ja sujuvuutta toimia omassa viiteryhmässä sopivaksi katsotulla tavalla. Vastaavasti habituksen eroaminen ympäristöstä voi aiheuttaa ristiriitoja tai katkoksia, kuten sosiaalisista vihjeistä kumpuava tunne omasta poikkeavuudesta ”väärässä” yökerhossa tai klassisesti koulutetun muusikon vaikeus improvisoida jazzyhtyeen mukana (Kukkonen ym. 2019, 15-20). Näitä sosiaalisia tiloja, joissa habitukset kohtaavat, Bourdieu nimittää kentiksi, joissa käydään kamppailua legitimiä mausta symbolisen väkivallan kautta. Symbolinen väkivalta merkitsee konflikteja, joissa eri käytännöt ja habitukset arvioidaan suhteessa toisiinsa ja alempi maku syrjäytetään näkymättömiin. Arkisesti tämä voi merkitä esimerkiksi nolaamista, vaintamista, naurunalaiseksi saattamista tai oman termistön legitimoitua hallitsemaan keskustelua. (Skeggs 2014).

Keskustelu teorioiden eroista on kuitenkin monisyisempää tai vähemmän jyrkkää kuin taulukosta 1 voisi olettaa. Vuosikymmeniä jatkunut väittely marxilaisen ja weberiläisen tutkimuksen välillä on nyttemmin laantunut: tuloksia ammattirakenteesta voidaan pitää samansuuntaisina, ja myös marxilaiset tutkijat ovat omaksuneet EG-luokituksen käytön (Erola 2010b, 28-29). Lisäksi Wrightin mukaan uusmarxilainen ja uusweberiläinen luokka-analyysi jakavat samoja kausaalisuuden polkuja. Siinä missä weberiläinen analyysi etenee yksilöiden varallisuudesta epätasa-arvoisiin aseisiin markkinavaihdossa, marxilainen analyysi huomioi tämän rinnalla toisen kausaalipolun yksilön asemasta tuotannossa ja tämän polun vuorovaikutuksen markkinatilanteeseen. Wright toteaa, että erityisesti arkielämän mikrotasoa tarkastellessa teorit eivät juuri eroa toisistaan, ja miten weberiläinen viitekehys sallii myös marxilaisten käsitteiden ja teemojen käytön (Wright 2005b, 25-27).

Nähdäkseni luokkateorioiden väliset ratkaisevimmat erot voidaan jakaa kolmen akselin mukaan. Ensimmäinen akseli kuvaa teorioiden suhdetta luokkien väliseen antagonismiin. Sekä marxilainen että bourdieulainen luokkateoria käsittelevät antagonismia emansipatorisuuden, riiston ja kamppailun kaltaisilla käsitteillä, mitä weberiläisessä tutkimuksessa ei samalla tavoin painoteta. Toisen akseli käsittelee luokkien hierarkisuutta. Marxilainen ja weberiläinen teoria ovat samalla linjalla luokkien stratifikaatiosta, kun taas bourdieulainen näkemys on monimerkityksellisempi: vaikka yhteiskunnissa voidaan hahmottaa dominoiva luokka ja sen maku, kentillä voi tapahtua

myös eriytymistä autonomisiksi tiloiksi, jolloin luokat voivat asettua horisontaalisesti suhteessa toisiinsa (Skeggs 2014; Weinger 2005). Kolmas akseli koskee toiminnan skaalaa. Weberiläinen metodologinen individualismi ja bourdieulaiset habituksen ja kentän käsitteet lähestyvät luokkaa yksilön päätöksenteon, kohtaamisten ja kamppailujen kautta. Teoreettisesti kunnian-himoisimpana perinteenä marxilaisuus pyrkii myös historisoimaan toimijat ja sitomaan nämä osaksi suurempia rakenteita ja voimasuhteita kapitalistisessa yhteiskuntajärjestelmässä. Edelliset ovat tyypiteltyjä jakolinjoja, mutta nähdäkseni tiivistävät jotain teorioiden luonteesta ja niiden suhtautumisesta luokkaan.

3 STANDINGIN PREKARIAATTI

Guy Standingin (2011, 2014, 2018) mukaan prekariaatti on ”globalisaation lapsi” ja seurausta valtiollisen sääntelyn purkamisesta 1970-luvulta lähtien. Prekariaatti koostuu epävarmassa työmarkkina-asemassa olevista ihmisistä, joita yhdistää niukkuus, epävarmuuden kokemus elämästä, poliittisen edustuksen puute ja järjestäytymisen lyhytjänteisyys sekä erilaisten varmuuden tekijöiden puute. Sillä on Standingin mukaan yhteisen luokan piireet, kuten jaettu epävarma status, epäluottamus pääomaa ja valtiota kohtaan sekä puuttuva yhteiskuntasopimus. Vaikka prekariaatti on hajanainen ja atomisoitunut ryhmittymä, Standing katsoo, että se on globaalisti muodostuva luokka (*”class-in-the-making”*), joka voi oppia tunnistamaan yhteiset etunsa. (Standing 2011, 1-25). Näillä kriteereillä prekariaatin voi katsoa määrittyvän pitkälti *puutteen tai negaation kautta*.

Prekariaatin voi määritellä kahdella eri tavalla, joita Standing esittää käyttävänsä rinnakkain. Ensimmäinen tapa on ymmärtää se weberiläisenä ideaalityyppinä, mikä hahmottaa prekariaatin selvästi erottuvana sosioekonomisena ryhmänä. Ideaalityyppi merkitsee tutkijan luomaa konstruktiota, jota vasten historiallisia ja sosiaalisia ilmiöitä peilataan niiden yhtäläisyyksien ja erojen löytämiseksi. Esimerkiksi valtion määrittelyssä käytetään väkivallan monopolin ideaalityyppiä, jolla voidaan tutkia ja vertailla historiallisia valtiorakennelmia eri olosuhteissa. (Mommsen 1989, 121-126). Prekariaatin osalta sen ideaalityyppinä voidaan pitää epävarmaa statusta ja taloudellista puutetta. Toinen määritelmä on nähdä se marxilaisena luokaksi tulemisen prosessina, jolloin se hahmottuu osana laajempia historiallisia kapitalismin kehityskulkuja. Standing esittää käyttävänsä molempia määritelmiä, vaikka toteaa, että weberiläisellä ideaalityypillä on rajoitteensa. (Standing 2011, 7). Myöhemmin Standing ei palaa ideaalityyppiin tai muihin weberiläisiin käsitteisiin, joten hänen käsitteellistystään voi pitää pääosin marxilaisena prosessiajatteluna.

Prekariaatin epävarmuus hahmottuu parhaiten, kun sitä vertaa toisen maailmansodan jälkeisiin työmarkkinajärjestelyihin. Aikakauden sosialidemokraattisessa työmarkkinapolitiikan konsensuksessa valtio, työnantaja- ja työntekijäjärjestöt sitoutuivat kolmikantaneuvotteluissa rakentamaan seitsemää eri vakauden muotoa. Näitä olivat (i) sitoutuminen täystyöllisyyspolitiikkaan; (ii) työllisyyden turva rajoittamalla työnantajan oikeuksia; (iii) työpaikan turva mahdollisuutena palkankorotuksiin ja uralla etenemiseen; (iv) työterveyden turva esimerkiksi rajoittamalla työaikoja; (v) työntekijän taitotason kehityksen turva; (vi) tulojen turva palkkojen, kompensatioiden ja etujen kautta sekä (vii) edustuksen turva poliittisissa elimissä. Tätä järjestelyä pidettiin

Standingin mukaan sekä työväenliikkeen että teollisen kansalaisuuden perustana. (Standing 2011, 10). Tätä sodanjälkeistä politiikkaa on kuvattu myös upotetuksi liberalismiksi, missä markkinoiden ja yritysten toiminta kehystettiin sosiaalisilla ja poliittisilla rajoituksilla. Tähän kuului merkittävästi keynesiläinen talouspolitiikka, kuten valtion interventiot ja omistukset markkinoilla, sekä julkiset investoinnit infrastruktuuriin, joilla tasapainotettiin talouden syklejä ja pyrittiin pitämään työttömyys suhteellisen matalana ja ohjaamaan kansantalouden kysyntää syklien mukaan. (Harvey 2005, 9-11).

1970-luvulta alkaen sodanjälkeinen politiikan konsensus on murtunut. Tuolloin vallinneet korkea työttömyys, korkea inflaatio sekä lama vaikuttivat keynesiläisen makrotalouspolitiikan sekä valtion roolin haastamiseen länsimaissa. Taloudellispoliittiseksi kehikseksi muodostui vähitellen uusliberalismi, jonka Standing näkee ensisijaisena syynä prekariaatin syntyyn ja johtaneen uuteen talouden suureen murrokseen (Standing 2011, 1; 26-27; vrt. Polanyi 2001). Tämän keskeisiä teesejä ovat pääomien rajoitusten vapauttaminen, yksilön ja kuluttajan vapauden korostaminen, finanssipolitiikan monetarismi sekä valtion roolin pienentäminen leikkauksilla ja yksityistämisillä (esim. Hayek 1986). Samaan aikaan ammattiyhdistysliikkeen häviämät työtaistelut, reaali-palkkojen lasku ja ammattirakenteen muutokset heikensivät työntekijöiden asemaa niin, että näiden neuvotteluvoima väheni. Vaikka uusliberalismin toteutuminen eri puolilla maailmaa on vaihdellut poliittisesta kontekstista riippuen, kehityspolut ovat yleisesti johtaneet kohti markkinoiden joustavoittamista aste asteelta. Esimerkiksi Kiinassa tämä on toteutunut rajojen avaamisena ulkomaisille pääomille ja valtiojohtoiselle korporatismille, kun taas Yhdysvalloissa sama on näkynyt dollarin irrottamisena kultakannasta sekä liittovaltion keskuspankin ”shokkipolitiikkana” inflaation hillitsemiseksi. (Harvey 2005).

Standing katsoo, että kuten teollistuminen aikoinaan tuotti proletarisaation ja uuden työväenluokan, markkinoiden globalisaatio on tuottanut prekarisaatiota eli epävarmemmaksi muuttumisen prosessia, mikä näkyy useilla sektoreilla eri tavoin. Yksityisellä sektorilla puhuttu joustavuus eli firmojen kommodifikaatio on ilmennyt esimerkiksi yritysten fuusioina, nollatunti- ja määräaikaisten työsopimusten lisääntymisenä sekä tuotannon ulkoistamisena rajojen sisällä tai ylikansallisesti. Nämä kehityskulut ovat lisänneet muun muassa työvoiman vuokrausta sekä työntekijöiden muuttoa laitosten sulkemisen ja avaamisen perässä, kuten General Motorsin tapauksessa. (Standing 2011, 29-31; 73). Toinen esimerkki löytyy Japanista, missä elinikäisen työpaikan *salaryman*-instituutiota on korvattu vähitellen vuokratyöläisillä ja määräaikaisilla työsopimuksilla (emt, 28-29). Vastaavasti erityisesti Yhdysvaltojen julkisella sektorilla samanaikainen palkkojen ja etujen leikkaaminen sekä tulosvastuun

lisääntyminen ovat johtaneet työmäärän kasvuun, kun tehokkuutta on haettu koulutusta vastamaattomien töiden teettämisellä työntekijöillä. (emt, 86-91). Standingin näkemyksessä nämä esimerkit eivät välttämättä kuulu kaikki nimellisesti prekariaattiin, mutta näitä yhdistää aiempien etujen heikennys sekä ajatus riskistä pudota prekariaattiin (emt, 59.)

Tämän hetken globaaleja luokkia on Standingin mukaan viisi, joiden asemaa voi mitata arvioimalla eri oikeuksien, kuten sosiaalisten, kulttuuristen, poliittisten, taloudellisten sekä kansalaisoikeuksien, toteutumista. Näitä ovat (i) vauras eliitti, (ii) liikkuva asiantuntijoiden luokka, (iii) vakaata uraa tekevä salariaatti, (iv) supistuva työväenluokan ydin sekä (v) epävarmaa työtä tekevien prekariaatti. (Standing 2011, 7-8). Myöhemmin Standing lisää luokituksen myös ryysyläis-prekariaatin (*”lumpen-precariat”*), joka eroaa prekariaatista kaikkien mahdollisten oikeuksien puuttumisella. Jälkimmäisiin voidaan katsoa lukeutuvan esimerkiksi paperittomat siirtolaiset sekä ihmiskaupan uhrin. (Standing 2014, 20).

Prekariaatin oikeuksien puutetta voi hahmottaa myös *denizen*-käsitteen kautta, joka merkitsee yhden tai useampien kansalaisoikeuksien puuttumista, eräänlaista vajaata tai torjuttua kansalaisstatusta. Käsitteellä on historiansa jo antiikin Roomassa, jossa ulkomaalaisille suotiin oikeudet elinkeinon harjoittamiseen ja asumiseen, muttei oikeutta osallistua politiikkaan tai yhteiskunnalliseen elämään. Nykypäivänä sama status koskee tyypillisesti sekä kansainvälisiä että maansisäisiä siirtolaisia: esimerkiksi Kiinan *hukou*-asumisoikeusjärjestelmässä maaseudun asukkaille myönnetään rajatusti oikeus muuttaa kaupunkeihin ja saada oikeus näiden julkisiin palveluihin, joten muuttopaineen seurauksena tämä on synnyttänyt miljoonien ihmisten laittomat ja prekaarit työmarkkinat Kiinan teollisuuden keskuksissa. (Standing 2014, 14; 92-102).

Koska prekariaattiin voi ajautua lähes kuka tahansa, se koskettaa globaalisti useita eri väestöryhmiä (Standing 2011, 59-89). Prekariaattiin kuuluu Standingin mukaan esimerkiksi nuoria, vankeja, siirtolaisia, eläkeläisiä, vammaisia sekä naisia ja miehiä, joilla jokaisella on omat rakenteelliset syynsä ajautua prekariaattiin. Esimerkkinä Standing kirjoittaa työelämän feminisaatiosta, joka merkitsee naisvaltaisten palvelualojen nousua ja perinteisesti miehisten alojen, kuten raskaan teollisuuden, laskua länsimaissa. Naisten kohdalla tämä on näkynyt kasvaneena työllisyytenä, mutta useat työpaikoista sijaitsevat matalapalkka-aloilla, joilla mahdollisuudet uran ja palkkojen kehitykseen sekä työsuojelu ovat verrattain heikkoa. Vastaavasti teollisuuden supistuminen on ajanut useita työväenluokkaisia miehiä rakenteellisesti työttömiksi tai ajanut nämä pätkätöihin samalla, kun nämä kilpailevat nuorten kanssa samoista työpaikoista. (emt, 60-65).

On oleellista huomioida, että Standing ei kehystä prekariaattia pelkästään menetyksen tai riskien kautta. Standing luonnehtii prekariaatin jäsenten suhtautuvan asemaansa joko virnistäen tai valittaen (*”grinners and groaners”*). (Standing 2011, 59; 83-84). Niille, joille esimerkiksi salariaatin elämäntapa edustaa rajoituksia ja kankeutta, prekariaatti näyttää jatkuvana itsensä luomisen tilana esimerkiksi sarjayrittäjyyden, matkustelun ja epänormatiivisen elämän kautta, kuten digitaalisille nomadeille (Thompson 2018). Toisille prekaari työ merkitsee kroonista stressiä, aikapulaa sekä eläke- ja palkkaturvan rapistumista (Kalleberg 2009). Suhtautumistavat vaihtelevat jopa saman väestöryhmän sisällä: esimerkiksi kahdesta opiskelijasta toinen voi nauttia lisätienesteistä ja työn joustosta, kun toiselle koulutuksen vuoksi hankittu velka ja vajaatyöllistyminen koulutusta vastaamattomaan työhön voi tuottaa stressiä ja tunnetta opiskeluiden hukkaan valumisesta. Vastaavasti riittävää eläkettä nauttiville prekaari työ voi merkitä aktiivisuutta ja lisätienestettä, kun taas köyhemmille tämä merkitsee kilpailua nuorempia vastaan. (Standing 2011, 59).

Tästä huolimatta prekariaattiin ajautuminen on Standingille useissa tapauksissa köyhyysloukkuun verrattava riskitekijä. Prekaari loukku on yhdistelmä kroonista epävarmuutta ja taloudellista ahdinkoa, josta yksilö ei rakenteellisten rajoitteiden takia pysty nousemaan ylös luokka-asemassa esimerkiksi velkaantumisen tai epäedullisen työmarkkinatilanteen takia ja on pakotettu elämään pätkätöiden ja työttömyyden sykleissä, joista eläkettä kertyy hyvin niukasti. Vähävaraiselle työnhakijalle taloustoimikustannusten nousu, kuten matkustamisen ja lastenhoidon järjestäminen, joko nostaa kynnyksestä hakea työpaikkaa tai vie työnhakijan varoja ilman takeita työllistymisestä. Samalla sosiaali- ja työttömyystukien epääminen tai kiristäminen heikentävät mahdollisuuksia nousta prekaarista loukusta varmempaan työmarkkina-asemaan, jos saatavilla on vain pätkä- ja vuokratöitä. Samalla yhteisöllisten tukiverkostojen rapautuminen tekee yksilön aiempaa riippuvaisemmaksi valtion tuista, mikä syventää prekaaria loukkuja (Standing 2011, 48-49).

Standing katsoo, että prekariaattiin kuulumisen vaikuttaa sen jäsenten kokemusmaailmaan anomian, ahdistuksen, aggression ja vieraantumisen tunteiden muodossa (Standing 2011, 19-24). Standing kuvaa, miten prekarisaatiolle altistuminen johtaa prekaariin olemassaoloon, jossa aikakäsitys rajoittuu yhä lähemmäs nykyhetkeä ja identiteetti sekä elämässä etenemisen tunne horjuvat (emt, 16; 63-65). Nämä tunteet voivat johtaa politiikasta vetäytymiseen, nostalgian kaipuuseen tai protestiliikkeisiin, jotka vaihtelevat progressiivisista uusfasistisiin (Standing 2018). Näiden tunteiden purkaukset ovat toistaiseksi ilmenneet joko mellakoina tai populistipuolueiden äänestämisenä, mutta Standingin silmissä eivät vielä yhdenmukaisen luokan toimintana. (Standing 2011, 132-187). Standingin argumentaatioissa toimijoiden kokemus selittyy siis

työelämän ja tuotantosuhteiden seurauksena ja niiden kautta. Tätä rakenteiden ensisijaisuutta voi kuvata strukturaaliseksi materialismiksi. (Althusser 1979).

Identiteetin ja ammatin välisen suhteen heikentyminen on keskeinen osa prekariaattia. Vakaiden urapolkujen sirpaloituminen tarjoaa yhä harvemmille pysyvyyden ja arvokkuuden tunnetta tai tunnustusta yhteiskunnassa. Ammattikuntien itsesäätelyn ja autonomian heikentyminen vahvistavat tätä kehitystä. (Standing 2011, 23; 38-40). Standingin mukaan tämä työn ja identiteetin erkaantuminen voi johtaa työntekijöiden ja organisaatioiden opportunistisiin, jossa hyötyajattelu ja kyynisyys korvaavat aiemman ammattietiikan sekä -kunnian ihanteet. Esimerkiksi korkeakoulutuksen osalta julkisen rahoitukset leikkaukset ja kaupallistumisen paineet ovat ulkoistaneet kustannuksia opiskelijoille ja kaventaneet yliopistojen autonomiaa vastaamaan niille asetettuihin tulospaineisiin ja valmistumistavoitteisiin (emt, 23-24; 70-71). Standingin ajatus identiteetin hämärtymisestä muistuttaa postmodernia subjektia, jonka identiteetti on fluidi ja sen osat mahdollisesti ristiriidassa keskenään ilman pysyvyyden tai sitoutumisen tunnetta (Hall 2019, 51-53). Toisin kuin postmodernistit, Standing argumentoi kuitenkin selvän narratiivin puolesta, mistä prekariaatti on syntynyt ja mihin se voi olla menossa.

Myös prekariaatin aikasuhteen muutos on historiallista ja seurausta tuotantotapojen muutoksesta. Siinä missä esiteollisen maatalouden aikakäsitys oli vuodenaikojen mukaisesti syklinen ja teollisen ajan työ tarkkaan säädelyä ”blokkiaikaa”, prekariaatin kokemus ajasta on sirpaloitunut ja tulevaisuushorisontti kaventunut. Standing tekee työstä käsitteellisen jaon kahteen eri luokkaan: palkkatyöhön (*”labour”*) sekä vapaa-ajan arkiseen, elämää ylläpitävään työhön (*”work”*), joista jälkimmäinen palvelee yhä enemmän ensimmäistä. Ilmaisen metatyön, kuten ulkonäkötyön ja verkostoitumisen, merkitys on kasvanut, jotta yksilö pysyy mukana prekaarin työelämän vaatimuksissa. (Standing 2011, 117-121). Työn ja vapaa-ajan rajan hämärtymistä Standing havainnollistaa sosiaalisen tehtaan käsitteellä, jossa muu yhteiskunta nähdään työpaikan jatkeena ja alistaisena sen toimintatavoille ja -logiikalle (Hardt & Negri 2000). Työn ja vapaa-ajan välisen rajan hälventyminen uhkaa myös prekariaatin jäsenten palautumista ja keskittymiskykyä, kun työn intensifikaatiolta ei jää aikaa työhön perehtymiselle tai syventymiselle. Samalla joutilaisuuteen, lähimmäisille ja yhteiskunnalliseen elämään käytettävä aika on vähentynyt. (Standing 2013).

Aikasuhteen muutos on oleellisesti yhteydessä hallinnan muutoksiin. Käsitellessään prekariaatin harjoittamaa tunnettyötä, performatiivisuutta ja kehojen kesyttämistä Standing nostaa esille Foucault’n panoptisen hallinnan, missä vallankäyttö tapahtuu yksilöiden sisäistämisen kontrollin ja katsotuksi tulemisen tunteen kautta (Standing 2011, 132-133). Panoptinen hallinta perustuu ajatukseen, miten yksilö sisäistää häntä valvovan

katseen ja kurittaa itse itseään, jolloin auktoriteetin väliintuloa ei juuri tarvita (Foucault 1977). Prekariaatin kohdalla tämä merkitsee tertiaaristen taitojen vaalimista, kuten jatkuvaa osaamisen päivytystä, ulkonäkö- ja kasvotyötä sekä oman henkilöbrändin tuottamista palkattomasti omalla vapaa-ajalla. (Standing 2011, 121-124). Standingin silmissä aikasuhteen muutos kaventaa siis työelämästä riippumatonta tilaa ja ohjaa prekariaatin jäseniä koulimaan oma minuutta vastaamaan työelämän vaatimuksia.

Prekariaatin suhdetta politiikkaan Standing kuvaa poleemisesti vaaralliseksi. Koska sen jäsenillä ei ole etujärjestöä, näiden osallisuuden kokemus yhteiskunnassa on heikentynyt. Standing ennustaa, että prekariaattia varjostava ulkopuolisuuden ja statusurhautumisen tunne ruokkii poliittista radikalismia, mikä ohentaa demokratiaa sekä nostaa populistis- ja ääriliikkeiden kannatusta eri puolilla maailmaa (Standing 2011, 147-153). Koska prekariaatin status on epävirallinen eikä yhteiskunta palvele sen materiaalisia etuja, Standing pitää sitä ainoana todella transformatiivisena luokkana, joka voi liikehtiä progressiivisten ja uusfasististen liikkeiden välillä (2018). Myöhemmin Standing on kommentoinut 2010- ja 2020-lukujen tapahtumia, kuten Brexitiä, arabikevättä ja koronapandemiaa, juuri prekariaatin turhautumisen ilmaisuina ja poliittisina purkauksina. Standing katsoo, että koronapandemian huipulla toimineiden hoivatyöläisten työpanos on nostaneet tietoisuutta prekaaria työtä tekevien kriittisestä merkityksestä yhteiskunnan perustoimintojen ylläpidossa. (Standing 2021).

Samalla prekariaatin suhde uusliberaaliin valtioon on haasteellinen. Uusliberaalilla valtiolla Standing tarkoittaa valtiota, jonka tavoite on laajentaa markkinoiden asemaa yhteiskunnassa, kasvattaa valvontaa ja sekurisaatiota, edistää mahdollisuuksien tasa-arvoa, ehdollistaa sosiaaliturvaa sekä vahvistaa laillisuusperiaatetta. (Standing 2011, 132-133; 138-143). Poliittiseen kulttuuriin liittyy läheisesti yrittäjyyden ja yksilöllisyyden ihannointi sekä samalla yksilön vastuuttaminen ja syyllistäminen (Mead 1986, 10). Standingin mukaan keskeinen uusliberaalin hallinnan periaate on valinnan arkkitehtuuri, missä valtio rajaa kansalaisten toimintaympäristön, jonka sisällä näitä ”tuupataan” tekemään oikeaksi katsottuja valintoja (Standing 2011, 139-140). Prekariaatille tämä on ongelmallinen kehys. Samalla kun historiallisesti lähiyhteisöjen tuoma tuki ja resurssit ovat vähentyneet yksilöiden elämässä, riippuvaisuus palkasta ja sosiaaliturvasta on kasvanut, mikä altistaa prekariaatin selviytymisen riippuvaiseksi joko palkkatyöstä tai sosiaaliturvan kiristyneiden ehtojen tottelemisesta. Lisäksi yksilöiden vastuuttaminen rakenteellisista ongelmista, kuten suhdanne- ja kausityöttömyydestä, heikentää prekariaatin luottamusta valtioon ja yhteiskunnan tukeen. Suurimmassa riskiryhmässä on *denizen*-prekariaatti, joka työskentelee harmaassa taloudessa ja jolla ei ole kansalaisstatusta. (Standing 2011, 132-154). Koska Standingin ajattelussa valtion ja prekariaatin välillä vallitsee luottamuspula, näiden suhdetta voi kuvata antagonistiseksi.

Standingin mukaan jokaista suurta murrosta määrittää kamppailu keskeisistä vaurauden muodoista (Polanyi 2001). 2000-luvulla näitä ovat taloudellinen turva, aika, laadukkaat tilat, tieto sekä finanssipääoma, joista kaikista prekariaatilla on pulaa (Standing 2011, 171). Jotta prekariaatin edut voidaan turvata poliittisesti, Standing ehdottaa useita rakenteellisia muutoksia, joita hän nimittää ”paratiisin politiikaksi”. Keskeisimpiä näistä ovat universaali perustulo, yhteishyödykkeiden kuten ympäristön ja julkisten tilojen suojeleminen, siirtolaisten oikeuksien parantaminen, yksityisyyden piirin laajentaminen ja oikeus omaan dataan sekä yhdistysvapauden parantaminen poliittisen edustuksen vahvistamiseksi. Standing näkee, että vaikka prekariaatti on luokkana vielä hajanainen, sillä on mahdollisuus löytää universaalin solidaarisuuden kautta perusta poliittiseen toimintaan (emt, 155-183). Standingin näkemyksessä korostuu selvä emansipatorisuus (Wright 2005b) sekä näkemys positiivisen vapauden eli turvattujen oikeuksien kasvattamisesta (Berlin 1969).

4 KESKUSTELU

Luokan asemasta nykysosiologiassa on keskusteltu paljon. Sosiologian käsitteistä se on viitannut kaikkein suorimmin poliittiseen toimintaan ja yhteiskunnan valtasuhteisiin. Erityisesti Suomessa luokan käsite on ollut historiallisesti latautunut ja sisällissodan traumoja vasten pidetty julkisuudessa epäsovivana puheenaiheena, vaikka kotimaista luokkarakennetta onkin tutkittu itsenäisyyden ajan. (Melin 2010, 211-212). Luokan merkitystä sosiologisena tutkimuskohteena on aika ajoin kyseenalaistettu ja rajuimmillaan kirjoitettu jopa ”luokan kuolemasta” (Pakulski & Waters 1996a). Esimerkiksi Nisbet (1959) ennusti, että elintason ja koulutuksen muutokset tulisivat homogenisoimaan yhteiskuntia ja vähentämään luokkajakoa työväestön elintason noustessa. Vastaavasti postmodernin sosiologian piirissä 1970-luvulta 2000-luvun alkuun esitettiin näkemyksiä luokan merkityksen muutoksesta: eriarvoisuus ei enää palaudu väestöryhmiin vaan on individualisoitunut (Beck 1992), jälkiteollinen yhteiskunta kutistaa työväenluokkaa ja tuottaa uusia ammattirakenteita (Bell 1973) tai sosiaalinen samastuminen siirtyy poliittisesti rajatuilta luokilta identiteettiin ja kulutukseen perustuville uusheimoilta (Maffesoli 1996). Erityisesti perinteisen marxilaisen luokkatutkimuksen suureen historialliseen narratiiviin postmoderni ajattelu on suhtautunut skeptisesti, kuten muihinkin metanarratiiveihin (Lyotard 1984).

Pakulski (2005) artikuloi vahvasti ”luokan jälkeisen” tutkimuksen puolesta. Pakulski on arvostellut erityisesti marxilaisen luokkatutkimuksen validiteettia sekä relevanssia jälkimodernin yhteiskunnan eriarvoisuuden tutkimuksessa. Hänen mukaansa luokan käsite on historiallisesti sidottu teollisen yhteiskunnan asetelmiin, joissa selvä stratifikaatio omistuksen ja työmarkkina-aseman mukaan sekä tietoinen poliittisten identiteettien rakentaminen erottivat sosioekonomiset luokat toisistaan vahvasti. Siirtymä jälkimoderniin kapitalismiin on kuitenkin tuottanut yhä monimutkaisempia, ei-stratifioituneita ja hybridisempiä eriarvoisuuden asetelmia ja antagonismeja – Pakulski vertaa luokkarakenteen murrosta maaperän kerrostumiin, jotka maanjäristys sekoittaa keskenään hienojakoiseksi massaksi. Samalla eriarvoisuutta tuottavien rakenteiden lisääntyminen on heikentänyt luokan selitysvoimaa sen ensisijaisena selittäjänä. Luokkateorian päivittämisen sijasta Pakulski ehdottaa sen sulauttamista osaksi ”luokan jälkeistä” tutkimusta, jossa eriarvoisuus ymmärretään ei-deterministisenä, pluraalina ja historiallisesti muuttavana ilmiönä.

Kritiikistä huolimatta luokan relevanssia sosiologiassa on puolustettu ja päivitetty eri tavoin vastaamaan jälkiteollisen yhteiskunnan muutoksia. Keskeinen argumentti on, että ilman yhteiskuntaluokkia on haastavaa ymmärtää, miten yksilöt tekevät valintoja ja

millaiset heidän elinmahdollisuutensa ja hyvinvointinsa ovat yhteiskunnissa. Luokan käsitteen kautta voidaan hahmottaa esimerkiksi yhteiskuntien sosiaalisen liikkuvuuden ja periytyvyyden astetta sekä näihin vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, mitkä voidaan todentaa empiirisesti. (Härkönen 2010, 51-66). Lisäksi asenteet tulonjakoon liittyvät yhä selvästi yhteiskunnan luokkaperustaan, mikä heikentää postmoderneja argumentteja luokkien katoamisesta (Ervasti 2010, 147-165). Pitkittäistutkimuksissa on löytynyt myös näyttöä tuloerojen ja työttömyyden tuottamista kuolleisuuseroista väestötasolla (Therborn 2014). Nykyaikainen luokkatutkimus ei myöskään ole niin determinististä kuin Pakulski antaa ymmärtää. Vaikka luokka ei 2000-luvun Suomessa määrää kenenkään kohtaloa, sillä on yhä vaikutus yksilön elämänkaareen ja kokemuksiin instituutioissa. Lisäksi, toisin kuin Pakulski esittää, ammattirakenteen kiihtyvä muutos ei mitätöi luokkatutkimusta vaan pitää esimerkiksi EG-luokituksen yhä ajankohtaisena indikaattorina kehityksen suunnasta. (Erola 2010c, 237-241). Viime vuosien koronapandemian, Ukrainan sodan ja sitä seuranneen inflaation ja korkojen noston voi myös olettaa lisäävän epätasa-arvoa ja pitävän luokkatutkimuksen ajankohtaisena.

Luokan käsite tai sen pois jättäminen vaikuttaa myös tutkimuksen kulkuun analyttisesti. Portes (2010, 77-79) havainnollistaa, miten esimerkiksi Yhdysvaltain maahanmuuttoa ilmiönä voi tutkia joko yksilöllisen luokattomuuden, asteittaisen luokallisuuden tai selvästi erottuvien luokkien näkökulmasta. Jokainen näkökulmista nostaa esiin eri intressejä, selitysmalleja, toimijoita ja seurauksia, joita tutkijan on mahdollista huomioida. Erimerkiksi luokan näkökulmasta työantajajärjestöt kampanjoivat työperäisen maahanmuuton puolesta ja työntekijäjärjestöt pyrkivät hidastamaan sitä palkkojen laskemisen vuoksi – vastaavasti luokaton analyysi rajaa huomion yksilöllisiin motivaatioihin ja näiden tuottamiin veroihin ja kuluihin yhteiskunnalle. Tämä liittyy sosiaalitieteiden metodologiseen debattiin individualismin ja holismin välillä, mitä kautta yhteiskunnallista toimintaa pyritään selittämään (esim. Zahle & Collin 2014). Näin ollen luokan käyttö tai pois jättäminen sosiologisesta analyysistä merkitsee tutkijalle ratkaisevia episteemisiä valintoja ja oman teoreettisen viitekehyksen tiedostamista.

Tätä sosiologisen luokkakeskustelun taustaa vasten Standingin prekariaatti sijoittuu selvästi marxilaiseen luokkatutkimukseen. Marxilaiseen luokkatutkimukseen viittaavat vieraantumisen teeman käsittely, taloudellisen riiston ja oikeuksien puuttumisen korostus, strukturalismi eli rakenteiden ensisijaisuus sosiaalisen selittäjinä sekä prekariaatin emansipaatio poliittisen järjestäytymisen kautta. Standingin rinnastus marxilaisen proletaarin ja prekariaatin välillä sekä ajatus, miten prekariaatti muodostuvana luokkana (*”class-in-the-making”*) siirtyy kohti intressinsä tunnistavaa luokkaa (*”class-for-itself”*) soveltaa myös marxilaista käsitteistöä luokkatietoisuudesta. Erityisesti vieraantumisen käsittely (Marx 1959) sekä luokkien välisen antagonismin,

riiston ja tuotantosuhteiden ensisijaisuus liittävät prekariaatin osaksi marxilaista perinnettä (Wright 2005b).

Weberiläisiä viitteitä tai käsitteitä Standingin tekstistä löytyy harvoin. Standing ei sovelle weberiläistä EG-luokitusta ammattirakenteesta, vaan tarjoaa oman sosioekonomisiin oikeuksiin ja pääoman muotoihin perustuvan typologiansa (Standing 2013, 20). Myös suhde markkinoihin eroaa ratkaisevasti. Standing näkee työmarkkinoiden joustavuuden poliittisesti ohjattuna muutoksena, joka on tuottanut prekariaatin – weberiläisessä tutkimuksessa analyysi keskittyisi kausaalipolkuun yksilöiden pääsystä markkinoiden takaamiin elämän mahdollisuuksiin (Wright 2005b; Breen 2005). Vastakkain ovat siis Standingin metodologinen holismi ja weberiläinen metodologinen individualismi: edellinen selittää yhteiskunnan rakenteiden kautta yksilöitä makrotasolta käsin, kun taas jälkimmäinen yksilöiden kautta yhteiskunnan toimintaa alhaalta ylös (Zahle & Collin 2014). Weberiläiseen ideaalityyppiin viittaus jää myös pinnalliseksi. (Standing 2011, 7).

Tämän lisäksi tutkimusten tiedonintresseistä löytyy eroja. Standingin tutkimus on selvästi emansipatorista ja pyrkii muuttamaan prekariaatin oloja tutkimuksen kautta, kun taas weberiläinen tutkimusote on tyypillisesti deskriptiivistä ja tutkimuksen tavoite on tuottaa teknistä tietoa yhteiskunnasta (Habermas 1972). Lopullinen ratkaiseva ero löytyy suhteesta statukseen. Weberiläisessä teoriassa luokka on markkinoilla vallitseva tilanne ja yksi mahdollinen sosiaalisen toiminnan selittäjä yksilön omaaman vallan ja statuksen lisäksi. Standingille puolestaan luokkaa ja statusta ei voi mielekkäästi erottaa toisistaan, koska status on alisteinen luokalle ja erottamaton osa sitä. Sijainti prekariaatissa asemassa altistaa statusturhautumiselle, josta kumpuavat apatia, kyynisyys ja vieraantuminen yhteiskunnasta (Standing 2011, 19-21). Vaikka Standing edustaa marxilaista tutkimusta, mielenkiintoista tosin on, että prekariaatin käsitettä on sovellettu weberiläisessä luokkatutkimuksessa EG-luokituksen uutena mutta Standingin määritelmää suppeampana kategoriana (Savage ym. 2013).

Vaikka Standing ei suoranaisesti käytä Bourdieun keskeisiä käsitteitä, kuten habitusta, kenttää tai makua, hänen ajattelustaan voi tulkita bourdieulaisia teemoja. Standingin ajatus luokkien jakamisesta eri oikeuksien perusteella muistuttaa Bourdieun pääomien teoriaa – dominoivat luokat pystyvät kerryttämään eri pääoman lajeja helpommin, kun taas alemmat luokat voivat ajautua prekaariin loukkuun ja pääomien stagnaatioon (Standing 2011, 48-49). Toinen bourdieulaisesti luettava teema on erottautuminen. Prekariaatista pyritään erottautumaan ja siihen putoamista pelätään, mitä kuvaa termi *bag lady syndrome* (Standing 2011, 63; 84). Bourdieun teorian kautta voisi esittää, että prekariaatti on tunnustamaton ja illegitiimi luokka, joka on suljettu symbolisen väkivallan keinoin ulos julkisesta keskustelusta. Tällöin sen jäsenille ei ole kehittynyt omaa

symbolista rekisteriä tai representaatioita, joilla se voisi käsitellä omia kokemuksiaan ja löytää yhdistävän identiteetin poliittisen toiminnan perustaksi. (Weininger 2005). Kolmas tulkittavissa oleva teema on luokan käsitteen huokoisuus ja prosessin ajattelu, jossa prekariaatti on muotoutuva ja mahdollisesti myös itseään muovaava luokka. Bourdieulainen luokkatutkimus kiinnittää silti enemmän huomiota diskursseihin, kehollisuuteen ja itseymmärrykseen luokasta, mille Standingin makrotason argumentaatiossa ei nähtävästi ole tilaa (esim. Roiha 2023; Skeggs 2014).

Standing on kohdannut arvostelua useilta tahoilta. Ajatusta prekariaatista globaalina luokkana on kritisoitu eri kansantalouksien kehitysten homogenisoinnista sekä keskittymisestä OECD-maiden analyysiin globaalina etelän jäädessä vähemmälle huomiolle (Bremner 2013). Marxilainen kritiikki on kohdistunut siihen, että prekariaatin materiaalisia intressejä on pidetty työväenluokan kanssa riittävän yhteneväisiä sekä siihen, että prekariaatin sisäisten segmenttien toisistaan poikkeavat selviytymisen strategiat eivät riitä yhdistämään niitä omaksi luokkaksi (Wright 2016). Samalla prekariaatin erottaminen perinteisestä työväenluokasta on katsottu työntekijöiden etuja heikentäväksi sekä historiattomaksi jaotteluksi, koska prekaarisuuden ja prekaarin työn on nähty aina olleen osa työväenluokan ja -liikkeen historiaa (Hardy 2016).

Tämän lisäksi Standingin tapaa käsitteellistää prekariaatti on arvosteltu sen käsitteellisten rajojen epäselvyydestä sekä toisistaan poikkeavien työntekijöiden niputtamisesta samaan kategoriaan. Haastattelututkimuksessa on havaittu, että prekaaria työtä tekevien kokemukset eivät myöskään noudata johdonmukaisesti Standingin hahmottamia kokemuksia, vaan työläisten kokemukset ja merkityksenannot omasta tilanteestaan ovat monimuotoisia ja myös aktiivisia vastoin strukturalistisia oletuksia. (Manolchev ym. 2021). Käsitteen laaja-alaisuutta on kuvattu jopa tyhjäksi merkitsijäksi, johon on ladattu liikaa epäselviä merkityksiä ja jolla ei ole enää analyttistä voimaa osoittaa mihinkään todelliseen kohteeseen (Jørgensen 2016, 959-960). Yhteenvetona voi todeta, että kritiikki vaikuttaa siis kohdistuvan käsitteen suurpiirteisyyteen sekä strukturalismin sisältämiin oletuksiin yhteiskunnallisten toimijoiden toissijaisesta ja reaktiivisesta roolista.

Jatkotutkimusta varten suositukseni on, että prekariaatin lähikäsitteet, kuten prekaarisuus ja prekarisaatio, erotellaan tietoisesti prekariaatin käsitteestä luokkana, jotta tutkimuksen lähtökohdat tehdään selväksi. Suosittelen myös, että kritiikistä huolimatta Standingin prekariaatin käsitettä ei hylätä vaan työstetään sosiologisessa luokkatutkimuksessa. Jaan ehdotukseni kahteen tasoon subjektiivisen eli kokemuksellisen ja objektiivisen eli rakenteellisen luokkatutkimuksen mukaan.

Objektiivisessa eli ammattirakenteen tutkimuksessa prekariaatin käsite tarvitsee rajanvetoa ja mittarien uudelleen arviointia. EG-jaottelun tapa painottaa työnteon kontrollin luonnetta, rutiininomaisuutta ja roolia työnantajana tai -tekijänä ei välttämättä sovi prekariaatin kuvaamiseen, koska Standingin käsitteellistämänä prekariaatti poikkileikkaa koko työväestön eli luokat V-VIIb, mahdollisesti pienyrittäjät luokassa IV sekä tilanteesta riippuen myös luokan IIIb asiakaspalvelutyöntekijät, joissa esiintyy työtätekeviä köyhiä. Savage ym. (2013) ovatkin kehittäneet EG-luokkajakoa bourdieulaiseen suuntaan huomioimaan eri pääomat ja aineettomat oikeudet, jolloin prekariaatti erottuu selvemmin muista luokista. Tällöin prekariaatilla tarkoitetaan taloudellisesti köyhintä luokkaa, joka elää vuokralla, jolla on olemattomat säästöt sekä ohuet sosiaaliset verkostot. Näillä kriteereillä tyypillisiä ammatteja näillä aineistossa olivat esimerkiksi siivoajat, puusepät, hoiva- ja kassatyöläiset, postinjakajat sekä työttömät. Koska tutkimus on toteutettu latenttina luokka-analyysinä, herää kysymys, miten käyttökelpoinen se on kansainvälisten vertailujen laatimiseksi. Toinen kysymys on, miten prekariaatti eroaa esimerkiksi suomalaisen ja brittiläisen yhteiskunnan välillä ja miten Savagen esittämä sapluuna tavoittaa nämä erot. Aiempaa EG-mallia on arvosteltu luokan kulttuurisen toiminnan puutteesta sekä kansainvälisen vertailtavuuden haasteista, joten myös uudempien mallien tulee huomioida nämä prekariaatin osalta. (emt, 221-222)

Jos luokkaa tarkastellaan subjektiivisesti, ratkaisevaa lähitulevaisuudessa on prekariaatin jäsenten tekemä identiteettityö ja liikehdintä: miten prekariaatti käsittää oman rakenteellisen sijaintinsa yhteiskunnassa, mitä merkityksiä tälle annetaan, miten muut prekariaatin jäsenet koetaan ja miten muuhun yhteiskuntaan kuten perinteiseen työväenluokkaan suhtaudutaan. Prekaaria liikehdintää on jo tutkittu useiden ilmiöiden kohdalla, kuten Ranskan keltaliivien (Grossman & Mayer 2022) sekä Yhdysvaltojen teekutsuliikkeen (Disch 2011) osalta. Standing itse viittaa myös arabikevään, EuroMayDay-mielenosoitusten ja Occupy Wall Street -liikkeeseen prekariaatin toimintana (Standing 2014, vi-vii). Koska prekariaatin käsitettä ja identiteettiä voi pitää huokoisina, bourdieulainen viitekehys sopii erityisen hyvin sen tutkimiseen, miten prekariaattiin kuuluvien suhde luokkaan konstruoidaan eri kohtaamisissa. Myös Bourdieun kentän käsite on tässä käyttökelpoinen tutkimaan millä sosiaalisen kentällä prekariaatti elää ja paikantuu yhteiskunnassa. Seuraamalla prekariaatin identiteetin muodostumista voidaan hahmottaa, saako käsite poliittista vetovoimaa vai jääkö se akateemisen luokkatutkimuksen välineeksi.

Toinen suositukseni on käyttää Manolchevin ym. (2021) ajatusta prekariaatista spektristä sosioekonomisten oikeuksien ja epävarmuuden jatkumona. Tämä lähestymistapa voisi toimia sekä tutkittavien hahmottaessa itse omaa sijaintiaan että tutkijan arvioidessa haastateltavien elämäntilannetta. Spektrin malli voi toimia runkona esimerkiksi

haastattelututkimuksissa ja sallia riittävää tulkinnanvaraa asianomaisille. Spektrin operationalisoinnissa voisi käyttää lähtökohtana Standingin (2014, 20) kriteerejä sosioekonomisten oikeuksien toteutumisen arvioinnista. Teoreettista haastetta spektrin laatimisessa voi tuottaa se, että objektiivisesti turvatussa asemassa oleva yksilö voi subjektiivisesti kokea asemansa epävarmaksi ja samaistua prekariaattiin tai pelätä siihen liukumista. Lisäksi spektriin sisäänrakennettua ajatusta prekariaatin puutteesta ja toiseudesta voi pitää normatiivisena ja holhoavana prekaarin elämän kannalta. On syytä huomata, että prekariaatti voi olla myös autonominen ja tarkoituksella valittu elämänmuoto, kuten Standing ilmaisee ”virnuilijoiden” (*grinners*) tapauksessa (Standing 2011, 59).

Yksi mahdollinen vastaus prekariaatin heterogeenisyyteen on käsittää se transversaalina luokkana. Yhteiskuntatieteissä transversaali merkitsee perinteiset kategoriat ja identiteetit ylittävää lävistystä, joka kykenee sitomaan ja tuomaan yhteen toisistaan poikkeavat identiteetit ennalta määritettyjen rajojen poikki, mikä mahdollistaa uusien ryhmäytymisten, asetelmien ja liittoumien syntymisen (Deleuze & Guattari 1987). Standing (2011, 2014) käsittelee samaa teemaa hahmottaessaan ratkaisuja prekariaatin nykyiseen hajanaisuuteen: jos prekariaatti tunnistaa moneudestaan huolimatta yhteisen prekaarin olotilansa, se oppii vaatimaan ”paratiisin politiikkaa”, kuten perustuloa, yhteismaiden palauttamista sekä kansalaisoikeuksien laajentamista, jotka hyödyttävät kaikkia sen jäseniä. Standing (2018) jatkaa ajatusta esittämällä, että prekariaatti on ainut todella transformatiivinen luokka, koska se toimii yhteiskuntasopimusten ulkopuolella ja sen materiaaliset edut ovat vastoin nyky-yhteiskunnan rakenteita. Jos prekariaatin jäsentää transversaalina luokkana, sen muunnelmat voi mieltää luontevammin yhteiseksi luokaksi. Täysin eri kysymys on, miten transversaalisuus toteutuu akateemisessa käytössä ja miten prekariaatin elettyinä ja koettuna ymmärryksenä itsestä yhteiskunnassa.

5 YHTEENVETO

Yleinen havainto Standingin prekariaatista on, että se määrittyy pitkälti puutteen tai negaation kautta. Prekariaatti on järjestäytymätön, edustamaton, epävarma, vähävarainen ja poliittisesti hajanainen ryhmittymä, jonka identiteetti on hukassa ja keskinäinen solidaarisuus heikko. Sidoksia menneeseen työväenliikkeeseen karsastetaan, mutta uusia poliittisia projekteja ei toistaiseksi ole syntynyt ja tulevaisuushorisontti on kaventunut lähelle nykyhetkeä. Prekariaattiin kuulumisen tai siirtyminen on osalle myönteistä, osalle kielteistä, mutta sen tuottanut prekarisaation taustaprosessi tuottaa epävarmuutta myös muille luokille. (Standing 2011). Käsitteen eräänlainen sumeus tai huokoisuus, sisäinen moneus sekä epämääräisyys tekevät siitä kuin epäluokan tai luokan, joka ei ole luokka perinteisessä mielessä. Sen hajanaisuuden voi katsoa ilmentävän jälkimodernin sosiaalisen ja ammatillisen eriytymisen seurauksia sekä eriarvoisuuden muutosta hybridisiksi yhdistelmiksi, joita on vaikea palauttaa yhteen eriarvoisuutta tuottavaan rakenteeseen. (Pakulski 2005). Jälkimodernista keskustelusta Standing eroaa kuitenkin esittämällä selvän metanarratiivin, mistä prekariaatti on tullut ja mikä sen historiallinen rooli on jälkimodernissa kapitalismissa.

Sumeuden lisäksi prekariaattia voi pitää yhteiskuntatieteissä vaeltavana käsitteenä, jonka semanttisesta ytimeistä vallitsee suhteellisen jaettu käsitys mutta rajaamisesta ja näkökulmasta selvää erimielisyyttä. Vaeltava käsite merkitsee eri teoreettisten viitekehysten ja tiedonalojen tapaa nyrjäyttää käsite alkuperäisestä yhteydestään ja ottaa se haltuun kontekstoimalla, jäsentämällä ja rajaamalla se uusiksi. (Bal 2002). Näin ollen eri luokkatutkimuksen traditiot voivat perustellusti ottaa prekariaatin käsitteen haltuun eri tavoin. Marxilaisesti tulkittuna voidaan päätyä Standingin edustamaan strukturalismiin, weberiläisesti hahmotettuna puolestaan rajatumpaan ammattirakenteen tarkasteluun ja objektiivisesti määriteltäviin rajoihin tuloeroissa (Savage ym. 2013). Sosiologian affektiivisen käänteen myötä on tutkittu myös prekarisaation ulottumista kokemukseen ja kehollisuuteen esimerkiksi innostuksen, riittämättömyyden ja tohkeisuuden affektien kautta, mikä ei ole kaukana bourdieulaisesta ja feministisestä tutkimuksesta (Jokinen & Venäläinen [toim.] 2015).

Prekariaatin käsitettä on arvosteltu sen käsitteellisten rajojen epäselvyydestä, strukturalistisista oletuksista sekä eri kansantalouksien ja elämäntilanteiden turhasta homogenisoinnista. Laajuutensa vuoksi sitä on pidetty jopa tyhjänä merkitsijänä, johon on ladattu niin paljon merkityksiä, ettei sille ole enää analyttistä käyttöä (Jørgensen 2016, 959-960). Osa kritiikistä on kohdistunut siihen, miten Standing erottaa kategorisesti prekariaatin perinteisestä työväenluokasta, vaikka kriitikoiden mukaan nämä eivät

poikkea toisistaan ratkaisevasti. Samalla Standingin esittämää luokkien typologiaa on pidetty epätarkkana erityisesti valkokaulustyöläisten osalta ja keinona perustella prekariaatin olemassaolo ilman sitä ympäröivän luokkarakenteen tarkempaa perustelua (esim. Wright 2016).

Prekariaatin käsitettä on myös puolustettu sekä kehitetty jatkotutkimusta varten. Jørgensen (2016) esittää, että prekariaatin olemuksen sijasta oleellisempaa on hahmottaa sitä poliittisten käytäntöjen ja mobilisaation alkupisteenä, kuten Freedom Not Frontex -protesteissa vuonna 2014, jolloin siirtolaisten heterogeeniset identiteetit kykenivät järjestäytymään poliittisesti yhdessä. Manolchev ym. (2021) puolestaan kirjoittavat prekariaatista spektrinä tarkkarajaisen luokan sijaan. Tätä ilmaisua Standing ei itse käytä, vaikka käsitteleekin prekariaattiin liukumista seitsemän eri varmuuden tekijän puutteen kautta (Standing 2011, 10). Ajatus spektristä voi antaa tulkinnalle enemmän joustoa varaa kuin Standingin verrattain tarkat listaukset, mutta ongelmana on, määritelläänkö yksilön sijoittuminen prekaarille spektrille objektiivisesti vai yksilön kokemuksen mukaan, ja mitä mahdolliset mittarit voisivat olla.

Kenties Standingin prekariaatin tärkein ansio on luokkakeskustelun virkistäminen sekä akateemisessa sosiologiassa että populaarissa mediassa. Pelkästään kymmenien tuhansien viittausten määrä kertoo, että Standing on jollain tavalla osunut ajan hermoon ja puhutellut – tai provosoinut – akateemista keskustelua globaalisti. Prekariaatin käsitteen kunnianhimoisuus ja näkemyksellisyys ovat saaneet kiitosta, vaikka samalla sen strukturalistista otetta ja käsitteellisiä epätarkkuuksia on kritisoitu. Jotain perää Standingin poliittisissa ennustuksissa on kuitenkin ollut. 2010-luvun alussa julkaistut ennustukset populismin sekä varsinkin oikeistoradikalismien noususta liberaalidemokratioissa ovat ilmenneet sekä Trumpin vaalivoittona, Brexitinä, arabikevään kansannousuissa, EuroMayDay-mielenosoituksina että myös osa-aikatyötä tekevien *freetereiden* liikehdintänä Japanissa (Cassegard 2014). Ajatus siitä, että prekariaatti on uusi, vaarallinen luokka, on poleeminen mutta tätä taustaa vasten ei täysin mahdoton ajatus. Eri kysymys on, miten tulevaisuuden rakennemuutokset koettelevat prekariaatin asemaa ja miten sen poliittinen järjestäytyminen tapahtuu. Jos Standingin uusia ennustuksia (2018) on uskominen, progressiivisten ja koulutettujen nuorten astuminen työmarkkinoille on prekariaatille mahdollisuus saada äänensä kuuluviin entistä paremmin ja entistä yhtenäisempänä.

6 KIRJALLISUUS

Acker, Joan. 2006. *Class Questions: Feminist Answers*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield.

Althusser, Louis. 1979. *Reading Capital*. Lontoo: Verso.

Bal, Mieke. 2002. *Travelling Concepts in the Humanities: A Rough Guide*. Toronto: University of Toronto Press.

Barnes, Tom. 2022. "Is There an Indian Precariat? Evidence from the Auto Manufacturing Industry." *Journal of Contemporary Asia*. 52:2, 319-340.
DOI: 10.1080/00472336.2021.1888148

Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity*. Lontoo: Sage.

Beck, Ulrich & Ciaran Cronin. 2006. *The Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press.

Bell, Daniel. 1973. *The Coming of PostIndustrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books.

Berlin, Isaiah. 1969. "Two Concepts of Liberty." Teoksessa *Fours Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press, 118-172.

Bessant, Judith. 2018. "Young precariat and a new work order? A case for historical sociology." *Journal of Youth Studies*. 21:6, 780-798.

Bradley, Harriet. 2016. *Fractured Identities: Changin Patterns of Inequality*. Cambridge: Polity Press.

Breen, Richard. 2005. "Foundations of a neo-Weberian class analysis." Teoksessa *Approaches to Class Analysis*, toim. Wright, Erik Olin. Cambridge: Cambridge University Press, 31-50.

Breman, Jan. 2013. "A Bogus Concept." *New Left Review* 84 Nov/Dec, 130-138.

Bukharin, Nikolai. 1972. *Imperialism and World Economy*. Lontoo: The Merlin Press.

Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Lontoo: Routledge.

Bourdieu, Pierre. 1999. *The weight of the world: social suffering in contemporary society*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, 2000b. *Pascalian Meditations*. Cambridge: Polity Press.

Cassegard, Carl. 2014. "Let Us Live! Empowerment and the Rhetoric of Life in the Japanese Precarity Movement." *Positions: East Asia Culture Critique*. 22:1, 41-69.

Deleuze, Gilles & Félix Guattari. 1987. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minneapolis Press.

D'Hooge, Lorenzo, Peter Achterberg & Tim Reeskens. 2018. "Imagining class: A study into material social class position, subjective identification, and voting behavior across Europe." *Social Science Research*. 70, 71-89. doi: 10.1016/j.ssresearch.2017.11.003

Disch, Lisa. 2011. "Tea Party Movement: The American 'Precariat'?" *Representation*. 47:2, 123-135.

Erikson, Robert & John H. Goldthorpe. 1992. *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon.

Erola, Jani. 2010a. "Johdanto." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Erola, Jani. Helsinki: Gaudeamus, 19-26.

Erola, Jani. 2010b. "Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Erola, Jani. Helsinki: Gaudeamus, 27-44.

Erola, Jani. 2010c. "Yhteenveto: Yhteiskuntaluokat 2000-luvun alun Suomessa." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Erola, Jani. Helsinki: Gaudeamus, 237-241.

Ervasti, Heikki. 2010. "Yhteiskuntaluokat ja hyvinvointivaltio." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Erola, Jani. Helsinki: Gaudeamus, 147-165.

Evans, Geoffrey. 1997. "Political ideology and popular beliefs about class and opportunity: evidence from a survey experiment." *The British Journal of Sociology*. 48:3, 450-470.

Florida, Richard. 2003. *The Rise of the Creative Class, and How It's Transforming Leisure, Community and Everyday Life*. Lontoo: Basic Books.

Foucault, Michel. 1977. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Lontoo: Penguin.

Grossman, Emiliano & Nonna Mayer. 2022. "A new form of anti-government resentment? Making sense of mass support for the Yellow-Vest Movement in France." *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. DOI: 10.1080/17457289.2022.2142596

Habermas, Jürgen. 1972. *Knowledge and Human Interests*. Lontoo: Heinemann.

Hakim, Catherine. 2010. "Erotic Capital." *European Sociological Review*. 26:5, 499-518.

Hall, Stuart. 2019. *Mitä on tekeillä? Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta*. Toim. Lehtonen, Mikko & Olli Löytty. Tampere: Vastapaino.

Han, Clara. 2018. "Precarity, Precariousness, and Vulnerability." *Annual Review of Anthropology*. 2018. 47:331–43.

Hardt, Michael & Antonio Negri. 2000. *Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Hardy, Jane Ann. 2016. "(Re)conceptualising precarity: institutions, structure and agency." *Employee Relations* 39:3, 263-273.

Harvey, David. 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

Hayek, Friedrich A. 1986. *The Road to Serfdom*. Lontoo: ARK.

Habermas, Jürgen. 1989. *The structural transformation of the public sphere: an inquiry into category of bourgeois society*. Cambridge: Polity Press.

Hoare, Quintin & Geoffrey Nowell-Smith. 2005. *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*. Lontoo: Lawrence & Wishart.

Härkönen, Juho. 2010. "Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus." Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Erola, Jani. Helsinki: Gaudeamus, 51-66.

Jakonen, Mikko. 2014. "Uusi työ ja prekarisaatio. Työn muutosten vaikutukset suomalaisen hyvinvointivaltioon ja poliittiseen järjestäytymiseen." *Tiede ja Edistys* 39:4, 287-320. <https://doi.org/10.51809/te.105165>

Jokinen, Eeva, Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki. 2015. "Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen." Teoksessa *Prekarisaatio ja affekti*, toim. Eeva Jokinen & Juhana Venäläinen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 7-30.

Jørgensen, Martin Bak. 2016. "Precariat – What It Is and Isn't – Towards and Understanding of What It Does." *Critical Sociology* 42:7-8, 959-974.

Kalleberg, Arne L. 2009. "Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition." *American Sociological Review*. 74:1, 1-22.

Kantola, Anu ym. 2022. *Kahdeksan kuplan Suomi: yhteiskunnan muutosten syvät tarinat*. Helsinki: Gaudeamus.

Kukkonen, Iida, Tero Pajunen, Outi Sarpila & Erica Åberg. 2019. *Ulkonäköyhteiskunta: ulkoinen olemus pääomana 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Into.

Lenin, Vladimir Iljits. 1975. *Imperialismi, kapitalismin korkein vaihe (Yleistajuinen esitys)*. Moskova: Edistys.

Luxemburg, Rosa. 1963. *The Accumulation of Capital*. Lontoo: Routledge & Kegan.

Lyotard, Jean-François. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis (MN): University of Minnesota Press.

- Maffesoli, Michel. 1996. *The Time of Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*. Lontoo: Sage Publications.
- Manolchev, Constantine, Richard Saundry & Duncan Lewis. 2021. "Breaking up the 'precariat': Personalisation, differentiation and deindividuation in precarious work groups." *Economic and Industrial Democracy* 42:3, 828-851.
- Marx, Karl. 1959. *Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*. Moskova: Foreign Languages Publishing House.
- Mead, L. 1986. *Beyond Entitlement: The Social Obligations of Citizenship*. New York: Free Press.
- Melin, Harri. 2010. "Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta?" Teoksessa *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, toim. Erola, Jani. Helsinki: Gaudeamus, 211-226.
- Mommsen, Wolfgang J. 1989. *The Political and Social Theory of Max Weber*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Muntaner, Carler. 2018. "Digital Platforms, Gig Economy, Precarious Employment, and the Invisible Hand of Social Class." *International Journal of Health Services*. 48:4, 597-600.
- Nisbet, Robert A. 1959. "The Decline and Fall of Social Class." *Pacific Sociological Review* 1:2, 11-17.
- Pakulski, Jan. 2005. "Foundations of a post-class analysis." Teoksessa *Approaches to Class Analysis*, toim. Wright, Erik Olin. Cambridge: Cambridge University Press, 152-179.
- Pakulski, Jan & Malcolm Waters. 1996a. *The Death of Class*. Lontoo: Sage Publications.
- Pakulski, Jan & Malcolm Waters. 1996b. "The Reshaping and Dissolution of Social Class in Advanced Society." *Theory and Society*, 25:5, 667-691.
- Polanyi, Karl. 2001. *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston, MA: Beacon Press.
- Portes, Alejandro. 2010. *Economic Sociology: A Systematic Inquiry*. Princeton: Princeton University Press.
- Roiha, Taija (2023) *Luokan varjoista: kirjailijuuden, tekijyyden ja yhteiskuntaluokan jäsenyyksiä 2010-luvun kotimaisen kirjallisuuden kentällä*. Jyväskylän yliopisto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9307-8>
- Savage, Mike ym. 2013. "A New Model for Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey." *Sociology*. 47:2, 219-250.

Sekine, Yuki. 2008. "The Rise of Poverty in Japan: The Emergence of the Working Poor." *Japan Labor Review*. 5:4, 49-66.

Siltala, Juha. 2004. *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Keuruu: Otava.

Skeggs, Beverly. 2014. *Elävä luokka*. Tallinna: Vastapaino.

Standing, Guy. 2011 *The Precariat: The New Dangerous Class*. Lontoo: Bloomsbury.

Standing, Guy. 2013. "Tertiary Time: The Precariat's Dilemma." *Public Culture*. 25:1, 5-23. DOI:10.1215/08992363-1890432

Standing, Guy. 2014. *A Precariat Charter: From Denizens to Citizens*. Lontoo, New York: Bloomsbury Academic.

Standing, Guy. 2018. "The Precariat: Today's Transformative Class?" *Development*. 61: 115-121. DOI:10.1057/s41301-018-0182-5

Standing, Guy. 2021. *The Precariat: The New Dangerous Class COVID-19 EDITION*. Lontoo: Bloomsbury Publishing.

Therborn, Göran. 2014. *Eriarvoisuus tappaa*. Tampere: Vastapaino.

Thompson, Beverly Yuen. 2018. "Digital Nomads: Employment in the Online Gig Economy." *Glocalism: Journal of Culture, Politics and Innovation*. 2018, 1. DOI : 10.12893/gjcp.2018.1.11

Urpilainen, Jutta. 2006. "Sukupolveni 'tilapäistö' sosiaalisen demokratiamme haasteena." Teoksessa *Prekaariruoska? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Toim. Hoikkala, Tommi & Mikko Salasuo. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. ISBN: 952-5464-25-3.

Wallerstein, Immanuel. 1974. *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.

Weber, Max. 1930. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Lontoo: Routledge.

Weininger, Elliot B. 2005. "Foundations of Pierre Bourdieu's Class Analysis." Teoksessa *Approaches to Class Analysis*, toim. Wright, Erik Olin. Cambridge: Cambridge University Press, 82-118.

Wright, Erik olin. 1979. *Class structure and income determination*. New York: Academic Press.

Wright, Erik Olin. 2005a. "Introduction." Teoksessa *Approaches to Class Analysis*, toim. Wright, Erik Olin. Cambridge: Cambridge University Press, 1-3.

Wright, Erik Olin. 2005b. "Foundations of a neo-Marxist class analysis." Teoksessa *Approaches to Class Analysis*, toim. Wright, Erik Olin. Cambridge: Cambridge University Press, 4-30.

Wright, Erik Olin. 2005c. "Conclusion: if 'class' is the answer, what is the question?" Teoksessa *Approaches to Class Analysis*, toim. Wright, Erik Olin. Cambridge: Cambridge University Press, 180-192.

Wright, Olin Erik. 2016. "Is the Precariat a Class?" *Global Labour Journal*. 2016, 7:2, 123-135.

Zahle, Julie & Finn Collin, toim. 2014. *Rethinking the individualism-holism debate: essays in the philosophy of social science*. Cham: Springer.

Zweig, Michael. 2012. *The Working Class Majority: America's Best Kept Secret*. Ithaca: ILR Press.

